

Одлука за методологијата за управување со кредитниот ризик

**Дирекција за финансиска
стабилност и банкарска регулатива**

ОПФАТ

- класификација
- исправка на вредноста и износ на посебна резерва (очекувана кредитна загуба)
 - на поединечна основа
 - на групна основа
- супервизорски стандарди за достасаните за наплата, а ненаплатени побарувања
 - реструктурирање
 - нефункционална кредитна изложеност
 - отпис
- управување со кредитниот ризик
- известување на Народната банка

Класификација на кредитна изложеност

- Во категориите на ризик (А, Б, В, Г, Д)
- Поединечен договор
- Најмалку еднаш месечно
- Класификација при одобрување на кредитна изложеност:
 - кредитната способност на клиентот, односно квалитетот на проектот и
 - уредноста во намирувањето на обврските
- Натамошна класификација:
 - промените во кредитната способност на клиентот, односно во квалитетот на проектот и
 - уредноста во намирувањето на обврските
- Пропишани се критериуми за утврдување на кредитната способност на клиентот, односно промената во неговата кредитна способност, а се воведуваат и критериуми за оценка на квалитетот на проектот, односно на промената на квалитетот на проектот

Класификација на кредитна изложеност

Новина:

Проектно финансирање:

- изложеност којашто банката очекува да ја наплати од паричните текови генерирани од проектот и којашто може да биде обезбедена со проектот којшто се финансира (на пример: енергетски централи, транспортна и телекомуникациска инфраструктура, рудници, станбени и/или деловни згради, магацини, хотели, железници и друго).

Критериуми за оцена на квалитетот на проектот, односно на промената во квалитетот на проектот:

- финансискиот капацитет на проектот, утврден најмалку врз основа на финансиската рамка на проектот и соодветните финансиски показатели;
- начинот на реализација на проектот, утврден најмалку врз основа на: договорите за реализација (изградба) на проектот, веројатноста и гаранциите за навремено завршување на проектот, локацијата на проектот;
- претходното искуство и финансискиот капацитет на изведувачот во реализација на слични проекти;
- финансискиот капацитет на клиентот, важноста на проектот за клиентот и претходното искуство во реализација на слични проекти;
- финансиската поддршка на проектот преку сопствено учество од страна на клиентот;
- правното опкружување, утврдено најмалку врз основа на правната рамка и потребното време за обезбедување на потребната документација и дозволи.

Класификација на кредитна изложеност

Оцена на промената во кредитната способност на клиентот / квалитетот на проектот:

- најмалку еднаш на шест месеци;
- почесто од шест месеци доколку се исполнети критериумите за зголемување на кредитниот ризик;
- при промена на договорните услови;
- кај физичките лица: најмалку при промена на договорните услови.

Оцена на уредноста во намирувањето на обврските:

- тековните денови на доцнење во намирувањето на кредитната изложеност и
- деновите на доцнење во намирувањето на кредитната изложеност во текот на претходниот период од најмалку шест месеци.

Реструктурирање на кредитна изложеност и категорија на ризик

Постоечка одлука	Нова одлука
А во последните 12 месеци не е извршено реструктурирање на кое било побарување од клиентот	А кредитната изложеност која се наоѓа во последната година од пробниот период
Б во последните 6 месеци не е извршено реструктурирање на кредитната изложеност	Б кредитната изложеност којашто има третман на реструктурирана кредитна изложеност, и кредитната изложеност којашто најмалку една година нема третман на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност
В кредитната изложеност е реструктурирана	В кредитната изложеност која има третман на реструктурирана кредитна изложеност и исполнет е најмалку уште еден критериум за категорија на ризик В
Г	Г реструктурирана нефункционална кредитна изложеност за која клиентот доцни повеќе од 60 дена или за која е одобрено ново реструктурирање

Реструктурирање на кредитна изложеност и категорија на ризик

Во период од шест месеци по извршеното реструктурирање, банката не смее да евидентира приход врз основа на ослободување исправка на вредноста/посебна резерва, којшто не е резултат на наплата на кредитната изложеност.

Под пробен период се подразбира период од две години од датумот на реструктурирањето или од датумот кога биле исполнети условите за исклучување на кредитната изложеност од категоријата на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност.

Реструктурираната нефункционална кредитна изложеност може да се исклучи од категоријата на реструктурирани нефункционални изложености, меѓу другото, доколку е помината најмалку една година од денот кога кредитната изложеност добила третман на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност.

Доколку за време на пробниот период се изврши ново реструктурирање на кредитната изложеност или доколку клиентот доцни повеќе од 60 дена врз основа на реструктурираната кредитна изложеност, таа кредитна изложеност добива третман на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност.

Категорија на ризик А

- побарувањата од ЕЦБ, како и од централните влади и централните банки.....со пондер на ризичност од 0%;
- кредитната изложеност кон клиент чија финансиска состојба и парични текови овозможуваат непречено работење и можност за намирување на тековните и идните обврски кон банката;
- кредитната изложеност чишто обврски се извршуваат со задоцнување до 31 ден, или со исклучок до 60 дена, доколку доцнењето е најмногу два пати во интервалот од 32 до 60 дена во претходниот период од шест месеци;
- делот од кредитната изложеност којшто е обезбеден со првокласни инструменти за обезбедување, доколку инструментот се активира во рок од 60 дена од рокот на достасувањето на таа кредитна изложеност, или
- кредитната изложеност која се наоѓа во последната година од пробниот период.

Исклучок: банката може во категоријата на ризик „А“ да ја класифицира кредитната изложеност којашто на датумот на класификација се намирува со задоцнување подолго од 31 ден, доколку вкупниот износ што не е наплатен подолго од 31 ден е помал од 500 денари и задоцнувањето не е подолго од 60 дена.

Категорија на ризик Б

- кредитната изложеност кон клиент/проект за кој заради финансиски слабости **се очекуваат потешкотии во намиравање на неговите обврски** (на пример: намалување на прометот и паричните текови, влошување на профитабилното работење на клиентот, зголемување на показателот за стапката на задолженост и слично);
- кредитната изложеност чишто обврски се извршуваат со задоцнување до 60 дена, или со исклучок до 90 дена, доколку доцнењето **е најмногу два пати** во интервалот од 61 до 90 дена **во претходниот период од шест месеци**;
- кредитната изложеност којашто има третман на реструктурирана изложеност;
- кредитната изложеност којашто најмалку една година нема третман на реструктурирана нефункционална изложеност.

Категорија на ризик В

- кредитната изложеност кон клиент/проект чишто парични приливи се несоодветни за редовно намирување на обврските;
- кредитната изложеност кон клиент/проект со несоодветна рочна структура на изворите на финансирање и неговите приливи;
- кредитната изложеност кон клиент/проект чија што задолженост е висока споредено со капиталот и/или, клиент кој има значаен долг кон доверителите;
- кредитната изложеност кон клиент/проект за кој банката не располага со потребните и ажурирани информации за оцена на кредитната способност на клиентот, односно квалитетот на проектот;
- кредитната изложеност која има третман на реструктурирана изложеност и исполнет е најмалку уште еден критериум за категорија на ризик „В“;
- кредитната изложеност чишто обврски се извршуваат со задоцнување до 120 дена, или со исклучок до 180 дена, доколку доцнењето е најмногу два пати во интервалот од 121 до 180 дена во претходниот период од шест месеци;

Категорија на ризик Г

- кредитната изложеност кон клиент којшто е неликвиден;
- кредитната изложеност кон клиент којшто го изгубил пазарот за производите и/или услугите кои ги нуди;
- реструктурирана нефункционална кредитна изложеност за која клиентот доцни повеќе од 60 дена или за која е одобрено ново реструктурирање;
- кредитната изложеност чишто обврски се извршуваат со задоцнување до 240 дена, или со исклучок до 300 дена, доколку доцнењето е најмногу два пати во интервалот од 241 до 300 дена во претходниот период од шест месеци;

По исклучок, кредитната изложеност покриена со одредени инструменти за обезбедување може да се класифицира во категорија на ризик „Г“, доколку обврските врз основа на оваа кредитна изложеност се извршуваат со задоцнување до 600 дена (240+365).

Постоечката одлука го предвидува овој исклучок за кредитна изложеност во категорија на ризик „Г“ за која се очекува наплата во период од една година по датумот на вклучување на вредноста на обезбедувањето во пресметката на сегашната вредност на очекуваните парични текови (промена е што сега 600 дена се бројат од датумот на достасување).

Категорија на ризик Д

- кредитната изложеност чишто обврски се извршуваат со задоцнување над 241 ден, односно над 600 дена за кредитната изложеност обезбедена со одредени инструменти за обезбедување (до три години од датум на достасување);
- кредитната изложеност кон клиент над кој е воведена стечајна постапка, освен во случај кога за клиентот е усвоен план за реорганизација согласно со закон, или
- кредитната изложеност кон клиент кој го оспорува постоењето на кредитната изложеност (во судска или вонсудска постапка).

Постоечката одлука го предвидува исклучокот од првата алинеја за кредитна изложеност во категорија на ризик „Д“ за која се очекува наплата во период од четири години **по датумот на вклучување на вредноста на обезбедувањето во пресметката** на сегашната вредност на очекуваните парични текови.

Нефункционалната изложеност не може да се класифицира во категориите на ризик „А“ или „Б“.

Кредитната изложеност којашто исполнува критериуми за класификација во две или повеќе категории на ризик се класифицира во најлошата категорија на ризик.

Очекувана кредитна загуба

Банката утврдува очекувана кредитна загуба за кредитните изложености на поединечна **и/или на** групна основа најмалку на месечна основа.

Новина:

Банката утврдува очекувана кредитна загуба на поединечна основа најмалку за:

- нефункционалните кредитни изложености;
- реструктурираните кредитни изложености;
- кредитните изложености врз основа на финансирање на проекти;
- кредитните изложености коишто не можат да се групираат во портфолио на кредити или за кои банката не располага со податоци за да може да ги утврди стапките на веројатност за ненаплата и стапката на загуба заради ненаплата, како основа за утврдување на очекуваната кредитна загуба на групна основа;
- значајните кредитни изложености.

Банката може да утврдува очекувана кредитна загуба на групна основа за незначајните износи на нефункционални изложености.

Разлика во однос на постоечката одлука којашто предвидува:

- вкупниот износ на портфолиото на кредити не смее да надминува 50% од вкупната кредитна изложеност на банката;
- портфолио на кредити вклучува изложености коишто можат да бидат дел од портфолио на мали кредити или ги исполнуваат критериумите за побарувања покриени со станбен објект;
- во портфолиото на кредити не можат да се вклучат нефункционални побарувања;
- изложеностите за кои банката на поединечна основа ќе утврди дека не треба да издвои исправка на вредност или посебна резерва, врши класификација и утврдува исправка на вредноста и посебна резерва на групна основа за група слични финансиски инструменти.

Очекувана кредитна загуба

- Износот на извршената исправка на вредноста, односно износот на издвоената посебна резерва за секоја категорија на ризик се движи во рамките на утврдени граници (од **0,01%** до **5%**, од **5%-20%**, **20%-45%**, **45%-70%** и **70%-100%**).
- Банката не утврдува исправка на вредноста, односно не издвојува посебна резерва за кредитните изложености кои имаат пондер на ризик **0%** и кои се обезбедени со првокласен инструмент за обезбедување, доколку инструментот се активира во рок од 60 дена од рокот на достасување на кредитната изложеност.
- За нефункционалните кредитни изложености класифицирани во категоријата на ризик „В“, банката треба да утврди исправка на вредноста, односно да издвои посебна резерва од најмалку **30%** од износот на кредитната изложеност.
- За кредитната изложеност класифицирана во категоријата на ризик „Д“, банката може да врши исправка на вредноста, односно да издвојува посебна резерва во износ од најмалку **85%**, доколку кредитната изложеност е обезбедена со залог на фабрики и други слични производствени капацитети, земјоделско земјиште и производи чијашто цена зависи од движењата на цената на тој производ на светските берзи.

Очекувана кредитна загуба

- Банката врши исправка на вредноста, односно издвојува посебна резерва во износ од **100%**, за кредитната изложеност којашто исполнува најмалку еден од следниве критериуми:
 - постојат цврсти очекувања дека банката нема да биде во можност да наплати ниту дел од изложеноста;
 - обврските врз основа на кредитната изложеност се извршуваат со задоцнување подолго од 365 дена и притоа банката нема обезбедување за кредитната изложеност или има обезбедување, но тоа е со спорна правна основа;
 - обврските врз основа на кредитната изложеност се извршуваат со задоцнување подолго од две години и притоа банката има **обезбедување за кредитната изложеност** коешто не ги исполнува условите за вклучување во пресметката на сегашната вредност на очекуваните парични текови, вклучувајќи ја и кредитната изложеност за која се пресметува најмалку 85% исправка на вредност;
 - обврските врз основа на кредитната изложеност се извршуваат со задоцнување подолго од **три** години (**од датумот на достасување**) и притоа банката има обезбедување за кредитната изложеност коешто ги исполнува условите **за вклучување во пресметката на сегашната вредност на очекуваните парични текови.**

Постоечката одлука предвидува 100% исправка на вредност за кредитна изложеност за која банката не ја наплатила изложеноста во период од **четири** години по датумот на вклучување на вредноста на обезбедувањето во утврдувањето на исправката на вредност.

Очекувана кредитна загуба на поединечна основа

- Очекувана кредитна загуба на поединечна основа претставува разлика помеѓу сметководствената вредност на кредитната изложеност и сегашната вредност на очекуваните парични текови од таа изложеност.
- При утврдувањето на очекуваните парични текови банката вклучува и податоци за очекуваните промени на кредитната способност на клиентот, односно на квалитетот на проектот, како и на макроекономските или други показатели.
- Сегашната вредност на билансните позиции, при утврдување на очекуваната кредитна загуба на поединечна основа, се добива со дисконтирање на очекуваните парични текови врз основа на тие побарувања со употреба на ефективната каматна стапка определена согласно со регулативата на Народната банка за методологијата за евидентирање и вреднување на сметководствените ставки и за подготовка на финансиските извештаи.

Очекувана кредитна загуба на поединечна основа

За **нефункционалните изложености** коишто банката очекува да ги наплати преку реализација на обезбедувањето, може да се земе предвид вредноста на обезбедувањето при утврдувањето на сегашната вредност на очекуваните парични текови на тие изложености (**вклучувајќи ја и нефункционалната кредитна изложеност во категорија на ризик „B“**), доколку:

- Обезбедувањето е првокласен инструмент за обезбедување
 - Полиси за животна осигурување коишто согласно со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот имаат третман на инструмент за кредитна заштита (ново).
- Обезбедувањето е залог на станбен објект или деловен простор
- Обезбедувањето е залог на побарувањата од централната влада на Република Македонија

Датумот на очекувана наплата на кредитната изложеност со обезбедувањето (станбен и деловен објект), не може да е пократок од **три години** од датумот на утврдување на исправката на вредноста.

Очекувана кредитна загуба на групна основа

- Банката ги групира кредитните изложености во портфолија на кредити **според сродноста на нивните карактеристики и кредитниот ризик**. Соодветноста на портфолијата на кредити треба да се оценува најмалку на годишна основа.
- Под очекувана кредитна загуба на групна основа се подразбира очекуваната кредитна загуба за кредитна изложеност којашто е дел од портфолио на кредити утврдена како производ на стапката на веројатноста за ненаплата, стапката на загуба заради ненаплата и износот на кредитната изложеност.
- Под стапка на веројатност за ненаплата се подразбираат стапката на веројатност за ненаплата за 12 месеци и/или **стапката на веројатност за ненаплата за целиот животен век**.

Очекувана кредитна загуба на групна основа

- При утврдувањето на стапката на веројатност за ненаплата за 12 месеци, стапката на веројатност за ненаплата за целиот животен век на кредитните изложености и стапката на загуба заради ненаплата, **банката користи модел којшто го пропишува во своите интерни акти.** Моделот треба да опфати и **макроекономски или други показатели коишто можат да имаат влијание врз пресметката на очекуваната кредитна загуба за одделните кредитни портфолија.**
- Моделот го одобрува Надзорниот одбор или Одборот за управување со ризици.
- Банката е должна да воспостави процедури за оцена на реалноста (англ. backtesting) на моделот најмалку на годишна основа или при значајна промена на неговите основни елементи.
- Оцената на реалноста на моделот треба да се врши од организациски делови на банката кои не биле вклучени во воспоставувањето на моделот и/или од страна на надворешни лица.
- За извршената оцена и добиените резултати од оцената на реалноста на моделот, се известува Надзорниот одбор на банката и Народната банка. **Народната банка го проверува моделот за утврдување на очекувана кредитна загуба на групна основа и може да ѝ наложи на банката да изврши негова промена, односно промена на износот на очекуваната кредитна загуба.**

Очекувана кредитна загуба на групна основа

Стапката на веројатност за ненаплата за 12 месеци:

- Под стапка на веројатност за ненаплата за 12 месеци (англ. 12 month probability of default) се подразбира веројатноста дека кредитната изложеност од портфолио на кредити ќе стане нефункционална во период од дванаесет месеци од датумот на утврдувањето на стапката (за кредитни изложености коишто ги исполнуваат критериумите за категорија на ризик „А“)
- Стапката на веројатност за ненаплата за 12 месеци може да се утврди како повеќегодишен просек на годишни стапки на ненаплата (англ. default rate). Годишните стапки на ненаплата се добиваат како однос помеѓу бројот на кредитните изложености коишто во периодот од дванаесет месеци станале нефункционални и бројот на сите кредитни изложености во тоа портфолио на почетокот на тој период.
- При определувањето на стапката на веројатноста за ненаплата за 12 месеци, банката е должна да утврди годишни стапки на ненаплата за секое портфолио на кредити за период од најмалку последните пет години со месечна динамика. Банката може да им додели поголем пондер на поновите годишни стапки на ненаплата, доколку покаже дека тие пореално ја прикажуваат веројатноста за ненаплата и очекуваната кредитна загуба.

Очекувана кредитна загуба на групна основа

Стапка на веројатност за ненаплата за целиот животен век

- Под стапка на веројатност за ненаплата за целиот животен век (англ. life time probability of default) се подразбира веројатноста дека кредитната изложеност од портфолио на кредити ќе стане нефункционална во текот на нејзиниот животен век, односно до рокот на нејзиното достасување (за кредитните изложености кои не ги исполнуваат критериумите за категорија на ризик „А“). За нефункционалните изложености (незначајни износи) за кои се пресметува очекувана кредитна загуба на групна основа **стапката на веројатност за ненаплата е 100%**.
- Стапката на веројатноста за ненаплата за целиот животен век на кредитните изложености од портфолиото може да се утврди како однос помеѓу бројот на кредитните изложености коишто во текот на просечниот животен век на портфолиото на кредити станале нефункционални во однос на бројот на сите кредитни изложености од тоа портфолио на почетокот на тој период. **Доколку банката не располага со податоци за пресметка на стапката на веројатноста за ненаплата за целиот животен век на кредитните изложености од портфолиото на кредити, стапката се пресметува за период од најмалку пет години со вклучување на проекции за преостанатиот просечен број на години.**

Очекувана кредитна загуба на групна основа

Стапка на загуба заради ненаплата

- Под стапка на загуба заради ненаплата (англ. loss given default) се подразбира делот од нефункционалните или отпишаните кредитни изложености што банката нема да го наплати.
- Стапката на загуба заради ненаплата за кредитната изложеност од портфолиото на кредити може да се утврди како просечна загуба којашто ја остварила банката за кредитните изложености коишто станале нефункционални кредитни изложености во портфолио со слични карактеристики како портфолиото за кое се утврдува стапката на загуба заради ненаплата. **Просечната загуба се утврдува за период од најмногу три години, вклучувајќи ги и наплатите од продажба на обезбедувањето, но може да ги вклучи и податоците за очекуваните промени на вредноста на обезбедувањето и очекуваниот период на наплата на кредитната изложеност по било кој основ.**
- При пресметката на стапката на загуба заради ненаплата банката може да ја вклучи и наплатата од нефункционалните кредитни изложености од портфолиото на кредити кои биле отпишани.
- **При утврдувањето на стапката на загуба заради ненаплата, банката е должна да има историски податоци за остварената загуба од нефункционални и отпишани кредитни изложености со слични карактеристики коишто станале нефункционални најмногу пред пет години.**
- Банката која не располага со доволно податоци за да може да ја утврди стапката на загуба заради ненаплата за определено портфолио на кредити, должна е да применува стапка на загуба заради ненаплата којашто не може да е пониска од 90%.

Исправката на вредноста, односно издвоената посебна резерва за кредитните изложености за кои се применува стапка на веројатност за ненаплата за 12 месеци не може да биде пониска од 0,01% од кредитната изложеност, додека за кредитните изложености за кои се применува стапка на веројатност за ненаплата за целиот животен век, исправката на вредноста, односно издвоената посебна резерва не може да биде пониска од 5% од износот на кредитната изложеност.

Супервизорски стандарди за достасаните за наплата, а ненаплатени побарувања

Банката не смее да врши директно или индиректно одобрување нова кредитна изложеност за затварање на постоечка кредитна изложеност, освен при реструктурирање на кредитната изложеност.

Банката е должна при менување на договорните услови на кредитната изложеност да изработи анализа и да утврди дали клиентот има или нема влошена финансиска состојба или има сигнали за влошување на финансиската состојба и дали може да ги намирува обврските по постоечката кредитна изложеност и без менување на договорните услови.

Сигнал за влошена финансиска состојба на клиентот - доколку клиентот нема влошена финансиска состојба, но најмалку еднаш во текот на последните три месеци доцнел подолго од 60 дена во намирувањето на сите или на дел од обврските кон банката.

Банката може да врши капитализација на каматата само доколку таа е дел од реструктурирањето на кредитната изложеност. **По исклучок, банката може да врши капитализација на каматата и при проектното финансирање во рамките од одобриениот грејс период.**

При донесувањето на одлуката за реструктурирање на кредитната изложеност треба да се земат предвид и очекувањата за успешноста/ефектот од извршеното реструктурирање на кредитната изложеност.

Реструктурирање на кредитна изложеност

Поделба на редовна и нефункционална реструктурирана кредитна изложеност

- Реструктурирање на изложеност вклучува најмалку:
 - продолжување на рокот на достасување;
 - промена на висината и на динамиката на отплата на кредитната изложеност, вклучително и одобрување нов или продолжување на постоечкиот грејс период;
 - намалување на каматната стапка;
 - консолидација на повеќе побарувања во една кредитна изложеност со менување на договорните услови, вклучително и капитализација на каматата;
 - претворање на дел од кредитната изложеност во капитално вложување кај клиентот;
 - отпис на кредитната изложеност врз основа на главница и/или достасана камата или провизија;
 - намалување на кредитната изложеност преку реализација на обезбедувањето;
 - одобрување нова кредитна изложеност на денот или во рок од 31 ден до денот на достасување на постоечка кредитна изложеност, со која се врши затворање на побарувањата врз основа на постоечката кредитна изложеност во целост или делумно, чиишто договорни услови клиентот не може да ги исполнува или не би можел да ги исполнува доколку не биле извршени промените на договорните услови.

Реструктурирање на кредитна изложеност

- Реструктурираната изложеност има третман на **нефункционална реструктурирана кредитна изложеност** доколку се исполнети најмалку следниве услови:
 - на датумот на реструктурирање, кредитната изложеност имала третман на нефункционална кредитна изложеност или би станала нефункционална кредитна изложеност доколку не било извршено реструктурирањето;
 - износот на отписот на кредитната изложеност при реструктурирањето е поголем од износот на извршената исправка на вредноста/посебна резерва.
- Доколку за време на пробниот период се изврши ново реструктурирање на кредитната изложеност или доколку клиентот доцни повеќе од 60 дена врз основа на реструктурираната кредитна изложеност, таа кредитна изложеност добива третман на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност.

Реструктурирање на кредитна изложеност

- Кредитната изложеност може да се исклучи од категоријата на реструктурирани кредитни изложености доколку се исполнети следниве услови:
 - поминати се најмалку две години од датумот на реструктурирањето, или од датумот кога биле исполнети условите за исклучување на кредитната изложеност од категоријата на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност, односно е поминат пробниот период, и
 - по завршувањето на пробниот период, сите кредитни изложености на клиентот се класифицирани во категоријата на ризик А.
- Реструктурираната нефункционална изложеност може да се исклучи од категоријата на реструктурирани нефункционални кредитни изложености доколку се исполнети следниве услови:
 - помината е најмалку една година од денот кога кредитната изложеност добила третман на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност;
 - врз основа на кредитната изложеност, клиентот нема обврски коишто се достасани подолго од 31 ден;
 - во периодот по реструктурирањето преку редовно намирување на обврските е платен износ којшто е еднаков на оној кој бил достасан и/или отпишан при реструктурирањето, и
 - анализата на кредитната способност на клиентот покажува дека се настанати промени во кредитната способност на клиентот коишто упатуваат на тоа дека клиентот ќе може да ги почитува договорните услови.

Нефункционална кредитна изложеност

- Проширување но дефиниција за нефункционална изложеност:
 - кредитната изложеност која по која било основа (главница, камата, други некаматни побарувања) не е наплатена подолго од 90 дена сметано од денот на достасувањето, при што ненаплатениот износ којшто е достасан подолго од 90 дена е поголем од: 1.000 денари (за кредитните изложености кон физички лица), 3.000 денари (за кредитните изложености кон мали друштва) или 10.000 денари (за кредитните изложености кон останати правни лица);
 - кредитната изложеност за која е утврдено дека клиентот нема да може да ги намира своите обврски кон банката, без разлика дали е воспоставено обезбедување и без разлика на износот којшто не е наплатен или на бројот на деновите на доцнење (неможност за наплата).

(прагот на материјалност согласно постоечката одлука е утврден само за нефункционалните побарувања во категорија на ризик B)
- Банката оценува дали постои неможност за наплата од клиентот, најмалку врз основа на следниве податоци и информации:
 - блокирана сметка на клиентот;
 - влошена категорија на ризик на ниво на банкарскиот систем;
 - влошена финансиска состојба на клиентот;
 - одземена дозвола за работа на клиентот од страна на надлежен орган;
 - продавање друга кредитна изложеност од клиентот со значајна загуба;
 - одобрување грејс период за плаќање на главница и камата подолг од 18 месеци;
 - вршење отпис со кој значително се намалува висината на изложеноста.

Нефункционална кредитна изложеност

Разлика во однос на дефинирањето на нефункционална кредитна изложеност кај правно и физичко лице:

Сите кредитни изложености на банката од еден **клиент правно лице** стануваат нефункционални кредитни изложености доколку побарувањето на банката врз основа на билансната кредитна изложеност којашто не е наплатена подолго од 90 дена надминува 20% од вкупната билансна кредитна изложеност на банката кон тој клиент.

Кај **клиент физичко лице** се оценува на ниво на поединечен договор (кредитна партија).

Нефункционална кредитна изложеност

- Кредитната изложеност која има третман на нефункционална кредитна изложеност може да се исклучи од оваа категорија доколку врз основа на кредитната изложеност клиентот нема обврски коишто се достасани подолго од 31 ден.
- Доколку клиентот е правно лице, кредитната изложеност може да се исклучи од категоријата на нефункционална кредитна изложеност доколку клиентот - правно лице нема друга кредитна изложеност која не е наплатена подолго од 90 дена.
- Во однос на исклучувањето на кредитна изложеност од категоријата на нефункционална кредитна изложеност важат истите прагови на материјалност за физички лица, мали друштва и останати правни лица како и за преносот од редовни во нефункционални кредитни изложености.

Отпис на кредитна изложеност

Банката врши отпис на кредитната изложеност кога не очекува нејзина наплата, во целосна или делумно, или кога нема право или се истечени правата за наплата на кредитна изложеност.

- банката нема право на идни парични текови, односно се истечени правата за наплата на кредитната изложеност, независно од основот поради кој се изгубени или истечени правата а кои особено вклучуваат: донесена е правосилна судска одлука за неоснованост на побарувањето на банката, правосилна судска одлука за немање право на побарувањето, правосилно судско решение за заклучена стечајна постапка, правосилно судско решение за одобрен **план за реорганизација на должник во стечај**;
- банката нема разумни очекувања за наплата на кредитната изложеност, во целост или делумно;
- банката донела одлука за **отпуштање на долгот согласно со закон со која се откажува од понатамошна наплата** на побарувањето;
- станува збор за поединечно незначајна кредитна изложеност.

Банката врши задолжителен пренос на сметките за вонбилансна евиденција на кредитните изложености кај кои се поминати **дванаесет месеци** од датумот кога банката била должна да врши исправка на вредноста, односно да издвојува посебна резерва од 100%.

Банката е должна да води вонбилансна евиденција за сите кредитни изложености, најмалку за период од 10 години од датумот на извршениот отпис, односно пренос на кредитната изложеност на сметките за вонбилансна евиденција, со исклучок на незначајните кредитни изложености.

Банката врши делумен или целосен отпис на кредитната изложеност со одлука на Надзорниот одбор на банката, врз основа на **елaborат за извршен отпис за изложеноста за која нема разумни очекувања за наплата на кредитната изложеност, во целост или делумно и за кои банката донела одлука за отпуштање на долгот согласно со закон со која се откажува од понатамошна наплата на побарувањето.**

Управување со кредитниот ризик

Од аспект на управување со кредитниот ризик, организациската структура на банката треба да овозможи:

- дефинирани надлежности и линии на одговорност;
- соработка и размена на информации при управувањето со кредитниот ризик;
- дефинирани одговорности на организациските единици на банката коишто се носители на кредитната активност и коишто се надлежни за преземање кредитен ризик од една страна и на организациските единици коишто се надлежни за управување со кредитниот ризик и за заднински работи во врска со кредитирањето од друга страна;
- дефинирање на лица/организациска единица за управување со нефункционални кредитни изложености.

Управување со кредитниот ризик (интерни акти)

Политиката за управување со кредитниот ризик или другите интерни акти за идентификување, мерење, контрола или намалување и следење на кредитниот ризик (правила, процедури и слично), коишто банката е должна да ги воспостави и да ги примени, треба да содржат **(новини)**:

- Критериуми за одобрување на кредитни изложености за **финансирање на проекти**, критериуми за утврдување на промената на квалитетот на проектот како и дефинирање на финансиските показатели коишто банката ќе ги користи при оцена на финансискиот капацитет на проектот.
- **Критериуми за зголемување на кредитниот ризик**, коишто може да се разликуваат за одделни кредитни изложености или портфолија на кредити.
- **Критериуми за утврдување влошена финансиска состојба на клиентот, како и идентификување сигнали за влошување на финансиската состојба на клиентот.**
- Критериуми за утврдување на **можни влијанија од лицата поврзани со клиентот** врз неговата кредитна способност.
- Начин на **утврдување на висината и типот на каматната стапка и другите провизии и надомести.**
- Дефинирање прифатливо ниво и вид на извор на отплата во однос на кредитната изложеност кон физички лица (**ДТИ показател** и валута на кредитната изложеност) и дефинирање прифатливо ниво на обезбедување со дефинирање на **ЛТВ показателот** по одделни видови на обезбедување.
- Дефинирање на индикатори за **нефункционални кредитни изложености** врз основа на чие надминување банката ќе изработи **план за преземање активности за нивна наплата и/или продажба** како и начин на следење на исполнувањето на планот.
- **Индикатори за следење на неможноста за наплата.**
- Постапка и услови кога **кредитната изложеност кон лицата со кои клиентот-правно лице е поврзан станува нефункционална.**

Управување со кредитниот ризик

- Дефинирање на изложеностите за кои се утврдува **очекувана кредитна загуба на поединечна и/или на групна основа**.
- Детален опис на **начинот на пресметка на очекуваната кредитна загуба на поединечна основа**, односно на утврдувањето на очекуваните парични текови, претпоставките врз основа на кои тие се темелат, **вклучувајќи ги и макроекономските или други показатели коишто може да имаат влијание врз очекуваните парични текови**.
- Определување на **соодветните макроекономските или други показатели** кои може да имаат влијание врз пресметката на очекуваната кредитна загуба за соодветно кредитно портфолио.
- **Детален опис на моделот за пресметка на очекуваната кредитна загуба за кредитните изложености од портфолиото на кредити** којшто опфаќа начин на утврдување на стапките на веројатност за ненаплата и стапката на загуба заради ненаплата, вклучувајќи информации за базата на податоци која се користи при пресметка на стапките, временскиот период за кој се однесуваат податоците, претпоставките на кои се темели моделот за утврдување на стапките и вклучувањето на макроекономските показатели или други показатели.
- Детален опис на начинот на вршење **оцена на реалноста на моделот**, дефинирање на прифатливо ниво на отстапување на резултатите од оцената и дефинирање на активностите коишто ќе ги преземат органите на банката заради усогласување на моделот со добиените резултати од извршената оцена на неговата реалност.
- Начин на утврдување на очекуваната кредитна загуба за вложувањата во должнички хартии од вредност коишто се класифицираат и мерат по објективна вредност преку останата сеопфатна добивка.
- **Постапка и правила за отпис, односно пренос на кредитната изложеност на вонбилансна евиденција**, органите надлежни за носење на одлуката и документацијата врз основа на која се носи одлуката, како и начин на евиденција на отпишаните односно пренесените кредитни изложености на вонбилансна евиденција.
- Постапка и правила за реструктурирање на кредитната изложеност како и за следење и оцена на **успешноста/ефектот од реструктурирањето**.
- Постапка и правила за **купување и продажба на кредитни изложености и/или портфолија на кредити**.

Известување на Народната банка

- Рокот за доставување на извештајот е **15 дена по истекот на периодот за кој се известува.**
- Банката е должна да ја извести Народната банка и за:
 - реструктурирањето на кредитната изложеност којашто претставува голема изложеност согласно со Законот за банките;
 - отписот на кредитната изложеност;
 - изработениот план за преземање активности за наплата и/или продажба на нефункционалните кредитни изложености и
 - извршената оцена и добиените резултати од оцената на реалноста на моделот за утврдување на очекуваната кредитна загуба на групна основа.
- За преносот на кредитните изложеностите кои имаат **100% исправка на сметките за вонбилансна евиденција**, банката е должна да доставува известување до Народната банка на месечна основа, коешто ги содржи:
 - податоците за кредитните изложености коишто биле пренесени на сметките за вонбилансна евиденција во текот на месецот за кој се известува;
 - податоците за кредитните изложености коишто биле пренесени на сметките за вонбилансна евиденција во претходните периоди, а кои се наплатени во текот на месецот за кој се известува.
- Банката е должна да достави **збирен извештај за извршените отписи на поединечно незначајните кредитни изложености на месечна основа.**

Известување на Народната банка

- Банката е должна да достави и податоци од кои ќе може да се согледа **ефектот од почетокот на примената на одлуката** врз износот на исправката на вредноста/посебната резерва на банката.
- **Доколку банката до крајот на 2019 година оствари ослободување на исправка на вредноста и/или посебна резерва** коешто е резултат од примената на оваа одлука, таа е должна делот од ослободената исправка на вредноста и/или посебна резерва којшто не го користи за покривање на тековните загуби или за покривање на загубите од минати години да го распореди во резерви или во задржана добивка коишто ги исполнуваат условите од регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот за вклучување во редовниот основен капитал на банката.
- примена од **1 јули 2019** година.